

1. Fantastik Türk çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Aslı Der örneği

Sevil HASIRCI AKSOY¹

Mehmet Ali BAZ²

APA: Hasırcı Aksoy, S. & Baz, M. A. (2023). Fantastik Türk çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Aslı Der örneği *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 1-17. DOI: 10.29000/rumelide.1316117.

Öz

Fantastik edebiyat gerçek dünya ile gerçeküstü bir dünya arasında okura farklı bir düzlemde yolculuk sunmasıyla edebiyat dünyasında ayrı bir yere sahiptir. Fantastik edebiyatın bu dünyasının çocuk yazınında da yer alması, çocukların gerçekliği farklı düzlemlerde sorgulamasını olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle bu araştırmanın amacı, fantastik edebiyat ile çocuk edebiyatı arasındaki ilişkiden yola çıkarak fantastik çocuk edebiyatı yazarlarından Aslı Der'in yapıtlarını fantastik ögeler açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Bu bağlamda öncelikle fantastiğin tanımı ve sınırlarına ilişkin alanyazın taraması yapılmıştır. Bu tarama sonucunda, fantastik konusunda öne çıkan üç kuramcının Nikolejeva, Steinmetz ve Todorov olduğu belirlenmiştir. Bu kuramcıların fantastik konusundaki görüşlerinden yola çıkılarak araştırmacılar tarafından "Fantastik Yapıtların Ölçütleri" [FYÖ] adlı bir değerlendirme formu geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında, Aslı Der'in sekiz yapıtı, bu form aracılığıyla incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, fantastik ögeler açısından yazarın "Küçük Cadı şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı ve Denek E.E.E." adlı yapıtlarının Nikolajeva ve Steinmetz'in fantastik ölçütlerini karşılar nitelikte olduğu; Todorov'un fantastik tanımının sınırları içerisinde ise hiçbir kitabının yer almadığı saptanmıştır. Yazarın "Defne'yi Beklerken ve Darmadağın" adlı yapıtlarının ise, gerçekçi çocuk yazını kapsamında yer aldığı bulunmuştur. Ayrıca yazarın fantastik yapıtlarının, çocuğun gerçek dünyadan bağını koparmadan, düş dünyasını zenginleştiren özelliklere sahip olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk yazını, fantastiğe eleştirel bir bakış, fantastik ögeler, fantastik yapıtların ölçütleri

A critical look at fantastic Turkish children's literature: Aslı Der Sample

Abstract

Fantastic literature has a special place in the world of literature as it offers the reader a journey on a different plane between the real world and the surreal world. The fact that this world of fantastic literature is also included in children's literature makes it possible for children to question reality on different planes. Therefore, the aim of this research is to examine the works of Aslı Der, one of the fantastic children's literature writers, in terms of fantastic elements, based on the relationship

- 1 Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü (Gaziantep,Türkiye), sevilhasirci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1041-7558 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.04.2023-kabul tarihi: 20.06.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1316117]
- 2 Doktora, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi ABD (Gaziantep,Türkiye) 334827@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-6847-5657

between fantastic literature and children's literature. For this purpose, the document analysis method, one of the qualitative research approaches, was used in the study. In this context, first of all, a literature review on the definition and limits of fantastic was made. As a result of this review, it was determined that the three theorists who come forward to fantastic are Nikolajeva, Steinmetz and Todorov. Based on the views of these theorists on the fantastic, an evaluation form called "Criteria of Fantastic Works" [FYÖ] was developed by the researchers. Within the scope of this research, eight books of Ash Der were examined through this form. As a result of the examination, the author's books named "Sheroks the Little Witch, Big Trap, The Rooms of Peace, 3 Trips into Danger, The Lost Dreamer and, Case Study: Home-Schooled Ekim" fulfill the fantastic criteria of Nikolajeva and Steinmetz while none of her books are included within the boundaries of Todorov's definition of fantastic. It was found that the author's books named "Waiting for Defne and Messed Up" are included in the scope of realistic children's literature. Besides, it was obtained that the fantastic works of the author have features that enrich the dream world without breaking the child's connection with the real world.

Keywords: Children's literature, a critical look at the fantastic, fantastic items, criteria of fantastic books

Giriş

Fantastik edebiyat, edebiyat dünyasında uzun yıllardır gerçeklikle ilişkisinin birçok kez sorgulanması nedeniyle ayrı bir yere sahip olan bir edebiyattır. Bu edebiyatın; geleneksel edebiyatın içindeki hayalet, efsanevi kahraman, Tanrılar ve perilere dayalı halk hikâyelerine, anlatılara uzanan bir geçmişi bulunmaktadır. Bu nedenle Orta Çağ romantizmi yoluyla doğrudan geleneksel edebiyatın soyundan geldiği söylenebilir (White, 1998, s.2). Bununla birlikte fantastik edebiyat, 18. yüzyıldan itibaren günümüzdeki anlamını kazanmış ve Harry Potter ile yeniden doğmuştur (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, s.83; Steinmetz, 2006, s.52).

Fantastik edebiyat, gerçekçiliğin zaman, mekân, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne verilen addır. (Moran, 2004, s.60) ve bu edebiyat, temelde iki yoldan üretilir. "Birincisi fantastiğin yaşanan dünyada, bilinen gerçekliğin içine bilinmeyenin girmesiyle meydana gelmesi; ikincisi bilinen insan, mekân, zaman modelli evrenden farklı evrenlerin anlatılmasıdır". (Özlük, 2010, s.13). Dolayısıyla fantastik edebiyatın ön koşulu gerçeküstü bir düzlemdir ve fantastik edebiyatta, gerçek ile gerçeküstü düzlem yan yana bulunur (Neydim, 2003, s.11). Aslında fantastik edebiyatta olay örgüsü, dünya inşası olarak adlandırılan kurgusal bir dünyayla ilişkilendirilir. Bir bağlam yaratmak amacıyla inşa edilen bu dünya, bir tarihe (arka hikâye), coğrafyaya (haritalar), çevrebilime ve bir kültüre sahip bir halka (insanlar veya diğer hayali yaratıklar) ev sahipliği yapar. Böyle bir dünyanın inşası ise fantezinin boyutunu gösterir. Fantezide yüksek fantezi hayali bir dünyayı içermesi ya da karakterlerinin, olay örgüsünün ve temalarının destansı boyutundan dolayı adlandırılır. Düşük fantezi ise birincil olan gerçek dünyaya büyümlü öğelerin katıldığı bir kurgu ile yüksek fanteziden ayrılmaktadır. Yüksek fantezi olarak metinler, üç türe ayrılmaktadır: a) Birincil (gerçek) dünya yoktur. Yalnızca ikincil dünyada olaylar geçmektedir. b) Birincil dünyadan bir kapı aracılığıyla girilen paralel bir dünya olarak ikincil dünyayı içermektedir. c) Birincil dünyanın bir parçası olarak farklı bir dünya içinde olaylar geçmektedir (Prasannan, 2018, s.17-18).

Tanrıların, efsanevi kahramanların ve periler diyarının çeşitli sakinlerinin büyümlü güçleri, fantezinin ikincil dünyasının birer sakini olmakla birlikte geleneksel fantezi dünyasının alımlayışı, yetişkin ve çocuk okur açısından farklılıklar göstermektedir. Mitler, efsaneler, halk hikâyelerindeki birçok kavram, karakter, olay gibi öğelerin çocuğun dünyasına birçok yönüyle uygun olmayışı nedeniyle bu tür geleneksel edebiyat ürünleri çocukların fantezilerine uyarlandığında, yazar neyin dahil edileceği ve neyin çıkarılacağı konusunda seçimler yapmak zorundadır (White, 1998). Bununla birlikte çağdaş çocuk kitaplarındaki fantastik dünya gerçekliğe yaklaştıkça anlam ve inandırıcılık kazanmakta, böylece bu edebiyat, melez bir özellik taşımaktadır (Lukens, vd., 2018, s.130-132).

Çocuk ve yetişkin okurun alımlama açısından farklılıklar göstermesi, melez özellik taşıyan fantastik edebiyatın kurgusunu, karakter özelliklerini, birincil- ikincil evreni ve bu evrenler arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Çünkü çocuğun düş dünyasının sınırları, yetişkinlerden daha geniştir. Onun için, çocukların daha çok hayal kurmaya gereksinimi vardır (Dilidüzgün, 2018, s.48). Çünkü “çocuk, bizimle aynı düşünce içerikleri bilincine sahip olsa da bunları çok farklı yerlere oturtur. Bizim kendimizde gördüğümüz şeyler, ona göre evrende ya da başkalarında olabilir.” (Piaget, 2013, s.113). Dolayısıyla çocuğun yaşamı algıladığı, kendi gerçekliğinde sorguladığı birden çok evren bulunmaktadır. Her bir çocuk kitabının sunduğu yaşam durumu, çocuğun insan ve yaşam gerçekliğini tanımasına olanak tanır (Sever, 2007, s.19). Fantastik kitaplar, çocuğa gerçek ve gerçeküstü düzlemde birden çok evren sunmaktadır ve bu evrende çocuklar, gerçek dünyada aşamadıkları, yüzleşmek istemedikleri sorunları bu kitaplar aracılığıyla tanıma, farkındalık kazanma, onlarla hesaplaşma olanağı bulabilmektedir (Neydim, 2003, s.11). Aslında fantastik edebiyat, deneyimleri günlük yaşamın ötesine taşıyarak gerçekliğe bakmada çocuklara seçenekler sunmaktadır (Harms, 1975, s. 942). “Çocuklara bir şeyler anlatmanın en kolay yoludur, fantezi (fantazy). (...) Çocuklara iyi ile kötüyü anlatmak için en iyi yol, benliğin derinliklerinden söz etmektir ve fantastik bu anlamda benliğin, öz benliğin konuşmasıdır.” (Guin, 2006, s.49-50). Dolayısıyla fantastik kitaplar aracılığıyla çocuk, yeni bir bakış açısı kazanabilmektedir. Bu nedenle çocuğu, kalıp bilgilerin yüklendiği bir yetişkin adayı olarak görmekten çok çocuğun düş dünyasından beslenen ve çocuğa göre yapılandırılmış fantastik kitaplarla buluşturmak gerekmektedir (Dilidüzgün, 2018). Fantastik çocuk kitaplarının fantastiği hangi açılardan ele alındığının belirlenmesi, çocukların nasıl bir fantastik dünya ile karşı karşıya kaldığının belirlenmesi açısından önemlidir.

Fantastik yazının öğeleri

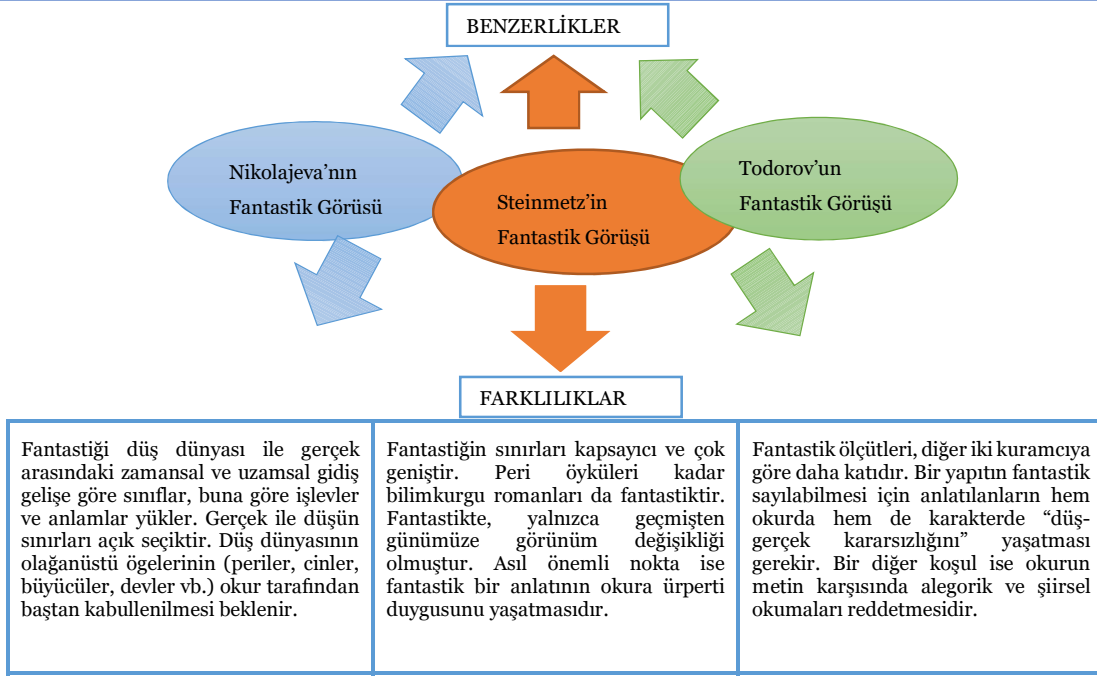
Fantastik teriminin alanyazında birçok tanımı yapılmaktadır. Öncelikle fantastik sözcük anlamı bağlamında şöyle tanımlanabilir (Ertem, 2006, s.11): “Fransız yazar Th. Gautier’ye göre fantastik olan şey bir nedeni olmayan, açıklanamayan şeydir. Nouveau Larousse Illustré fantastik sözcüğünün Latince aynı anlamı taşıyan ‘fantasticus’tan geldiğini ve ‘gerçek olmayan, kuruntularla ilgili, düşsel’ anlamlarını içerdiğini yazıyor. Aynı yapıt ‘fantezi’ (fantasie) sözcüğünün ise Yunanca ‘phantasia’dan geldiğini ve ‘kendini gösterme eylemi, görünme, ortaya çıkma, düş gücü’ anlamlarını taşıdığını açıklıyor.” Aslında fantastik terimi, gerçek düzlemin, dünyanın dışındaki her şeyi-fanteziyi, bilim-kurguyu, gerçeküstücülüğü vb.- kapsayan bir kavramdır (Clute ve Grant, 1999, s.335). Dolayısıyla fantastik, “neden-sonuç ilişkisine bağlı fizik dünyanın kuralları içinde gerçekleşmesi olanaksız olanın gerçekleşiyormuş gibi gösterilmesiyle ilgili”dir (Dilidüzgün, 2012, s.607). Gerçek dünyanın seçeneğidir ve bu seçenek, kurgudaki metnin bağlamında yansıtılandan ibarettir. Fantastik, anlatı dünyasının temel kabullerinin, ilkelerinin, kurallarının ters çevrilmesi sonucu ortaya çıkan duygudur (Rabkin, 1979, s.19-22). Her ne kadar sözlüklerde “gerçek yaşamda olmayacak olan, olağanüstü, doğaüstü” gibi birçok biçimde tanımlansa da fantastik, bu tanımlamaların dışında “kararsızlık ve belirsizliğe” daha çok

yakındır (Todorov, 2017, s. 40-46). Eleştirel bir türdür. Gerçek dünyanın temsilleri ve karakterlerinin dışında; düş dünyasının temsillerini (periler, hortlaklar, ütopyalar, bilim-kurgu vb.) ve karakterlerini anlatan kısaca dünya dışındaki diğer dünyaları anlatan her yazın ürünü için gelişigüzel kullanılan bir terimdir (Jakson, 2000, s.14). Bildiğimiz ve kabul ettiğimiz doğal yasalarla açıklayamayacağımız gizemin, farklı güçlerin yazınıdır (Ertekin, 2013, s.22) ve bu yazın, “bizim yaşadığımız gerçek dünyada yaşayan, bizler gibi ancak birdenbire kabul edilmesi olanaksız bir olay karşısında kalmış insanlar sunmayı sever.” (Vax, 1960, s.5; Akt. Todorov, 2004, s.32).

Fantastiğin tür olarak irdelenmesi ve üzerinde durulması, Todorov ile öne çıkmıştır. Steinmetz (2006, s.9-19), Todorov’un “Fantastik Edebiyat’a Giriş” adlı yapıtının fantastik bağlamında çok önemli bir kaynak olduğunu belirtmektedir. Özdemir ve Hatipoğlu’na (2019, s.39) göre fantastik eserleri bir tür olarak ele alıp özelliklerini belirlemeye çalışan iki önemli isim vardır: Todorov ve Steinmetz. Jakson’a (2009, s.9) göre de Todorov’un fantastik alanına en büyük katkısı 1973’te yayımladığı kitapla, alanyazında fantastiğin bir tür olarak kabul edilip bu alanda çalışmalar yapılmasına öncülük etmiş ve cesaretlendirmiş olmasıdır. “Fantastiğe fantastiğin tanımını yapmaktan ziyade ona tür olarak yaklaşan, onun sınırlarını belirleme çalışan kişidir, Todorov” (Özlük, 2011, s.23). Todorov ve Steinmetz’in yanı sıra Dilidüzgün (2011, s.608) fantastik çocuk edebiyatındaki yapıtların Maria Nikolajeva’nın düş-gerçek ilişkisine göre yaptığı sınıflamasına göre incelenebileceğini öne sürmektedir.

Bu araştırmada, yapıtlar fantastiği bir tür olarak kabul edip üzerinde çalışmalar yapan Todorov ve Steinmetz’in yanı sıra çocuk edebiyatı alanındaki yapıtları fantastik açıdan sınıflama olanağı sunan Nikolajeva’nın görüşlerinden yararlanarak incelenmiştir. Todorov’a (2017, s.39) göre bir metnin fantastik yazın türünde sayılabilmesi için, üç koşulun yerine gelmesi gerekir. (1) Metnin kurgusu, okuru gerçek-düş dünyası arasında sürekli kararsızlık duymasını sağlamalıdır. (2) Okurun yaşadığı kararsızlık duygusunu, bir öykü kahramanı da yaşamalıdır. Böylece okurun görevi, başka bir kişiye verilmiş olur. (3) Metnin yorumlanması aşamasında, okur şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir tavır takınmalıdır. Steinmetz’in (2006, s.11-15), fantastiğin sınırlarına ilişkin genel değerlendirmesine bakıldığında ise fantastiğin olağanüstü her şeyi baştan kabul eden bir sözleşmeye bağlı olmadığını; olağandışılığı kuşatmaya, onu betimlemeye ve gerektiğinde nedenini araştırmaya çalıştığını vurguladığı görülmektedir. Ayrıca bilim-kurguya oranla fantastiğin gizemle daha içli dışlı bir biçimde ve gizemi doğa yasalarıyla nasıl açıklayacağını bilmeyen, araya giren üçüncü kişilerle anlatırma eğiliminde olduğunu belirtir. Bir diğer kuramcı olan Nikolajeva’ya göre fantastik çocuk kitaplarında gerçek yaşam ile düş dünyası arasında üç ilişki mevcuttur (Tabbert’ten, 2005; Akt. Dilidüzgün, 2012, s.608): çizgisel ilişki, çevrimsel ilişki ve sarmal ilişki. Bu ilişkilerin yönünü gerçek yaşam düzlemi ile fantastik düzlem arasındaki gidiş gelişler belirlemektedir. Yalnızca fantastik dünya söz konusuysa çizgisel; fantastik ile gerçek dünya arasında tek bir gidiş-geliş varsa çevrimsel ancak çoklu gidiş-geliş varsa sarmal ilişki vardır (Dilidüzgün, 2012).

Üç kuramcı da fantastiğin gerçeğin dışında, başka bir boyutla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Nikolejeva'nın fantastik sınıflaması "düş-gerçek" arasındaki gidiş-geliş; Todorov'un fantastik ölçütü "düş-gerçek" arasındaki kararsızlık; Steinmetz'in fantastik tanımı, "düş-gerçek" arasındaki ilişkinin okuru ürpertmesi, hayrete düşürmesi üzerine kurulmuştur.

Şekil 1. Fantastik konusundaki görüşlerin karşılaştırılması

Şekil 1'e bakıldığında, her üç kuramcının fantastiğin gerçek dışı bir düzlemle bağlantılı olduğunu kabul etmekle birlikte düş ve gerçek arasındaki bağlantıyı kapsam, gidiş-geliş, okurdaki ürperti, kararsızlık duygusu,... gibi nedenlerle farklı açılardan ele aldığı görülmektedir. Bu farklılıklara karşın fantastik yazın; gerçek yaşam ile düş dünyası arasında git-gelin yaşandığı veya yalnızca düş dünyasında gerçekliğe özgü yansımalarla okura merak duygusu uyandıran ve okuru gizemli bir yolculukta gerçekle bağlantılı sorgulamalarını, yer yer de kuşkuya düşer bir biçimde yapmasını sağlayan, XVIII. yüzyıla kadar olağanüstülüğü içinde barındıran farklı türdeki metinlerle varlığını sürdüren bir türdür.

Alanyazın incelendiğinde, fantastik yazın bağlamında Bozkaplan (2010), 1990- 2008 arası Türk çocuk yazınındaki fantastik ve bilim-kurgu romanlar üzerine bir inceleme yapmış, 39 yazarın 71 yapıtı olarak belirlediği örneklem içerisinde Aslı Der'in "Küçük Cadı Şeroks" ve "Büyük Tuzak" adlı yapıtlarına da yer vermiştir. Fantastik öğeler açısından ele aldığı bu kitapların çocukların düş gücünü geliştirmeye yönelik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kayadibi (2011) "Büyük Tuzak" yapıtı çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiş; yapıtın fantastik bir romanın özelliklerini taşıdığı, çocukları anadilini doğru ve etkili kullanmaya özendirdiği ve dil-anlatım açısından çocuklara uygun olduğu sonucunu elde etmiştir. Özkan (2019) "Küçük Cadı Şeroks", "Büyük Tuzak", "Barış Odaları" adlı yapıtları incelemiş ve bu incelemede, 193 değer, 109 deyim, 31 yansıma söz, 86 ikileme ve 33 kalıp sözle bu kitapların Türkçe öğretiminde ve değerler eğitiminde kullanılabilecek nitelikli yapıtlar arasında olduğu sonucuna varmıştır. Fantastik öğelerin, değerler eğitimi ve söz varlığı açısından ele alınmasının yanı sıra Alihalil'in (2015) çalışmasında, Aslı Der'in "Defne`yi Beklerken" adlı yapıtı, Christine Nöstlinger`in Ilse ist Weg adlı yapıtı ile karşılaştırmalı bir biçimde ele alınmış ve ergenlik döneminde kızlara karşı sergilenen yetkeli (otoriter) anne tutumu ve bunun yarattığı sorunlar toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılmıştır. Bunların yanı sıra alanyazında fantastik kurgu ve öge bakımından birçok yazarın yapıtlarının da ele

alınıp incelendiği belirlenmiştir. Altınkaya Nergis ve Uğur Aslankabaklı (2015) alışmasında, fantastik ocuk kitaplarının çevirisi üzerinde durmuş ve “Oz Büyücüsü” adlı yapıtın dört farklı yayınevi tarafından çevirisini karşılaştırmalı bir biçimde ele almıştır. zbaşı (2020), Fatih Erdoğan’ın kitaplarını fantastik ögeler bağlamında ele alırken Tunç ve Akın (2020), Miyase Sertbarut’un ocuk kitaplarındaki fantastik kurgu üzerinde durmuş ve fantastik geleri, Nikolajeva’nın sınıflandırması aracılığıyla belirlemiştir. Baki (2021), Cristine Nöstlinger’in “Alev Saçlı ocuk” adlı yapıtını fantastik ögeler bağlamında incelemiştir. Araştırmacının bu çalışmada gerçek yaşam-dş dünyası arasındaki ilişkiye bakması ve ilişki yönünün çevrimsel olduğuna atıfta bulunması nedeniyle Nikolajeva’nın sınıflamasından yararlandığı görülmektedir.

ocuk yazını üzerine yapılan incelemelerin yanı sıra Türkçe dersi ğretim programı ve ders kitapları üzerine de fantastik yazın açısından inceleme yapılmıştır. zdemir ve Hatipoğlu’nun (2019) alışmasında, 2006 yılından itibaren hazırlanan üç ğretim programında fantastik metinlerin kullanılması destekleyen kazanımlar olup olmadığı sorgulanmış ve 2018 Türkçe dersi ğretim programında kazanım sayısının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine Hatipoğlu (2019), ortaokul Türkçe ders kitaplarında fantastik ge içeren metinler üzerine inceleme yapmış, fantastik türdeki metinlerin yeterince bulunmadığı sonucunu elde etmiştir. Oysaki fantastik Türk ocuk-gelik yazınında ne çıkan birçok yazar bulunmaktadır: Ashı Der, Ayla Kutlu, Aytül Akal, Bilgin Adalı, Fatih Erdoğan, Hidayet Karakuş, Hüseyin Yurttaş, Mavisel Yener, Nazlı Eray, Yeşim Armutak, ... Ancak yukarıda sözü edilen araştırmalar sonucunda ğretim programlarında kazanım sayısının artmasına karşın ders kitaplarında fantastik metinlerin yetersiz olduğu, ayrıca fantastik ocuk yazını açısından incelemelerin sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Ashı Der’ in çocuklar için kaleme aldığı Denek E.E.E., Darmadağın, Tehlikeli 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı ile ilgili bir çalışma yapılmadığı, yapılan fantastik kurgu incelemelerinde ise yalnızca Nikolajeva sınıflamasından yararlanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca ocuk yazınında, fantastik yapıtlarıyla ön plana çıkan yazarın “Büyük Tuzak” adlı yapıtı, ocuk ve Gelik Yayınları Derneği [GYD] tarafından 2007’de “Yılın En İyi ocuk Romanı” seçilmiştir. Bu kitabıyla 2010’da Uluslararası ocuk Kitapları Kurulu’nun [IBBY] Onur Listesi’ne girmeyi başarmıştır” (<https://gunisigikitapligi.com/kisiler/ashi-der/>). Bu nedenle bu araştırmanın amacı; Ashı Der’in ocuk yazını yapıtlarını fantastik ögeler açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Yapıtların gerçek yaşam ile dş dünyası arasındaki ilişkisi nasıldır?
2. Yapıtların kurgusunda fantastik ögelere (olağanstllk, gizem, gerçek dışı ögeler, mantıkla ilişkisi, anlık gelişme/ değişme) yer verilmiş midir?
3. Yapıtlarda fantastik kurgu-okur etkileşimi nasıldır?

Araştırma modeli ve yöntemi

Ashı Der’ in yapıtlarının fantastik yazın ögeleri açısından incelemeyi amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada, yazılı materyallerin (yk/roman) incelenip, belli amaçlar doğrultusunda özümlenmesi hedeflendiğinden, bir nitel araştırma olarak belge inceleme (doküman inceleme) yöntemi kullanılmıştır. Belge inceleme, çalışmayla ilgili kaynaklara ulaşılıp problem durumunun derinliğine ve belli bir amaca göre ilgili belgelerin okuma, not alma, değerlendirme aşamaları doğrultusunda sınıflandırılıp özümlenmesi işlemine kapsar (Karasar, 2022; Yıldırım ve şimşek, 2018).

Bu araştırmada içerik analizi ile veriler çözümlenmiştir. Ierik analizi sürecinde veriler öncelikle sadeleştirilir, sıkça tekrarlanan ve aralarında anlam bağı olan kavramlar kodlanır, temalar oluşturulur ve raporlanır (Bengtsson, 2016; Crabtree ve Miller, 1999; Merriam ve Grenier, 2019). Bu araştırmada da veriler, 3 ana tema bağlamında incelenmiş ve çözümlenmiştir.

Verilerin toplanması ve çözümlenmesi

Bu alışmada, Aslı Der'in yayımlanmış tüm yapıtları, fantastik ögeler açısından sınıflandırılmış ve çözümlenmiştir. Bu çözümlenme için öncelikle Todorov, Steinmetz ve Nikolajeva'nın fantastik konusundaki görüşlerinden yola çıkarak 21 maddeden oluşan Fantastik Yapıtların ltleri [FY] adlı kontrol listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan kontrol listesi görüşlerini almak üzere çocuk yazını alanında iki ve fantastik yazın alanında bir uzmana gönderilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda, kontrol listesinin altı maddesinde anlaşılabilirlik açısından dilsel düzeltme yoluna gidilmiştir. Bu değişiklik sonrasında, araştırmacı ve iki alan uzmanı kontrol listesinin maddelerinde uzlaşı birliğine varmak üzere bir oturum düzenlemiş ve bu maddeler sadeleştirilerek 16 maddeye indirgenmiştir.

Taslak kontrol listesi maddelerinin çocuk kitapları üzerinde uygulamadaki uzlaşı birliğini denetlemek için Aslı Der'in rastlantısal bir biçimde seçilen bir kitabı (Büyük Tuzak)  farklı uzmana gönderilmiştir. Uzmanlar, FY'ye göre kitap incelerken, 13. ve 14. maddede uzlaşı birliğine varamamışlardır. Bunun zerine bu maddeler için açıklayıcı bir dipnot yazılmasına karar verilmiştir. Dipnot yazıldıktan sonra FY uzmanlara yeniden gönderilmiştir. Uzmanlarla yapılan yeni bir oturum sonucunda, 13. ve 14. maddelerde uzlaşı birliğine varılmıştır. Bu sürecin sonunda, Aslı Der'in tüm yapıtları bu ölçütler çerçevesinde incelenmiştir.

Taslak kontrol listesi maddelerinin çocuk kitapları üzerinde uygulamadaki uzlaşı birliğini denetlemek için Aslı Der'in rastlantısal bir biçimde seçilen bir kitabı (Büyük Tuzak)  farklı uzmana gönderilmiştir. Uzmanlar, FY'ye göre kitap incelemesi sonucunda 13. ve 14. maddede uzlaşı birliğine varamamıştır. Bunun zerine bu maddeler için açıklayıcı bir dipnot yazılmasına karar verilmiştir. Dipnot yazıldıktan sonra FY uzmanlara yeniden gönderilmiştir. Uzmanlarla yapılan yeni bir oturum sonucunda, 13. ve 14. maddelerde uzlaşı birliğine varılmıştır. Bu uzlaşı birliğinde güvenirliği sağlamak için Miles ve Huberman modelinden yararlanılmıştır. Bunun için bir başka yapıt incelenmiş (Küçük Cadı şeroks) ve yapılan inceleme sonucunda kodlayıcılar arasındaki tutarlılığa bakılmıştır. Kodlama denetimi sonucunda kodlayıcılar arası uzlaşının en az %80 olması gerekir (Miles ve Huberman, 1994; Patton 2002). Yapılan hesaplama sonucunda uzmanlar arası %90.8 oranında görüş birliği sağlandıktan sonra Aslı Der'in tüm yapıtları bu ölçütler çerçevesinde incelenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, 16 maddeden oluşan FY aracılığıyla Aslı Der'in yayımlanan sekiz yapıtı (Küçük Cadı şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Defne'yi Beklerken, Darmadağın, Denek E.E.E.) incelenip çözümlenmiştir. Bu inceleme sonucunda ulaşılan bulgular, 3 tema altında ele alınmıştır: yapıtların gerçek yaşam ile dş dünyası arasındaki ilişkisi, yapıtların kurgusundaki fantastik ögeler (olağanstllk, gizem, gerçek dışı ögeler, mantıkla ilişkisi, anlık gelişme/ değişme) ve yapıtlardaki kurgu-okur etkileşimi.

Yapıtların gerçek yaşam ile düş dünyası arasındaki ilişkisine dönük bulgular

FYÖ'deki 1. soru, 2. soru ve 5. soruda yapıtlardaki gerçek yaşam ile düş dünyası (fantastik dünya) arasındaki ilişki, ilişkinin yönünü ve bu ilişkide çatışma olup olmadığını ele almaktadır. Bu bağlamda kitaplardan elde edilen bulgular şöyledir:

Tablo 1. Yapıtlardaki gerçek yaşam ile düş dünyası arasındaki ilişki

Kitaplar	1. soru: Yapıtta, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki var mı?	2. soru: Yapıttaki kurgu, sadece düş dünyasında mı başlayıp bitmektedir? Yoksa düş dünyasından gerçek dünyaya bir gidiş var mıdır? Eğer varsa gidiş tek yönlü mü yoksa çok yönlü müdür?	5. soru: Gerçek ile fantastik arasında bir çatışma, karşıtlık var mı?
Küçük Cadı Şeroks	Evet	Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp dünyada devam etmekte ve düş dünyasında sona ermektedir. Çevrimsel ilişki var.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında, bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Büyük Tuzak	Evet	Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Çizgisel ilişki var.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Barış Odaları	Evet	Yapıttaki kurgu, düş dünyasında başlayıp düş dünyasında bitmektedir. , Çizgisel ilişki var.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Tehlikeye 3 Yolculuk	Evet	Yapıttaki kurgu, düş dünyasına başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Çizgisel ilişki var.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Kayıp Rüyalı	Evet	Yapıttaki kurgu, düş dünyasına başlayıp düş dünyasında bitmektedir. Çizgisel ilişki var.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Defne'yi Beklerken	Hayır	Yapıttaki kurgu, sadece gerçek dünyada geçmektedir.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Darmadağın	Hayır	Yapıttaki kurgu, sadece gerçek dünyada geçmektedir.	Yapıtta, gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlık yoktur.
Denek E.E.E.	Evet	Yapıttaki kurgu gerçek dünyada başlayıp düş dünyasında devam etmekte ve düş dünyası ile gerçek dünya arasında birden fazla gidiş geliş vardır.	Yapıtta gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma ve karşıtlığın olduğu söylenebilir.

Sarmal ilişki var.

Tablo 1'e bakıldığında, gerçek yaşam ile düş dünyası arasında bir ilişki Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı ve Denek E.E.E.'de görülürken Defne'yi Beklerken ve Darmadağın adlı yapıtlarda böyle bir ilişki yoktur. Çünkü bu yapıtlarda kurgu, gerçek dünyada geçerken Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk ve Kayıp Rüyacı adlı yapıtlarda çizgisel yönde, Küçük Cadı Şeroks'ta çevrimsel, Denek E.E.E.'de ise sarmal biçimde bir ilişki görülmektedir. Gerçek ile düş dünyası arasında bir çatışma/karşıtlık açısından bakıldığında ise Denek E.E.E. adlı yapıt dışında diğer yapıtlarda görülmemektedir.

Yapıtların kurgusundaki fantastik öğelere (olağanüstülük, gizem, gerçek dışı öğeler, mantıkla ilişkisi, anlık gelişme/ değişme) ilişkin bulgular

Bu başlıkta yapıtların fantastik kurgusundaki öğeler olan olağanüstülük, gizem, gerçek dışı öğeler, fantastiğin mantıkla ilişkisi, anlık gelişme/değişme, ben-sen izlekleri, doruk noktanın en sona bırakılma durumu ve sansür açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda ölçüt formunda yer alan 3., 6., 8., 9., 11., 15. ve 16. sorulardan yararlanılmıştır.

Tablo 2. Yapıtların kurgusundaki fantastik öğeler

Kitaplar	3. soru: Yapıtın kurgusunda abartı, rastlantı ve gerçek dışı öğeler daha mı baskındır?	6. soru: Yapıtın kurgusunda gerçek düzlemi n içine gizem dâhil edilmiş midir?	8. soru: Yapıtta olağanüstü kurgu mantıkla bütünleştirilmiş mi?	9. soru: Yapıtta kurgu içinde, anlık gelişmeler/ değişmeler yaşanıyor mu?	11. soru: Yapıtın karakterlerinde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım(değişim) var mı?	14. soru: Yapıtın kurgusunda ben ve sen izlekleri iç içe geçmiş midir?	15. soru: Yapıtın kurgusundaki doruk nokta, en sona bırakılmış mıdır?	16. Soru: Yapıtın kurgusunda doğaüstü öğeler aracılığıyla sansürle ilgili yer veriliyor mu?
Küçük Cadı Şeroks	Özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır.	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Büyük Tuzak	Özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır.	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Barış Odaları	Özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır.	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır

Tehlikeye 3 Yolculuk	Özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır.	Hayır	Evet	Evet	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kayıp Rüyacı	Özellikle gerçek dışı öğeler daha baskındır.	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Defne'yi Beklerken		Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Darmadağın		Hayır	Hayır	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Denek E.E.E.		Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Evet	Hayır

Tablo 2'ye bakıldığında, Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk ve Kayıp Rüyacı adlı yapıtların kurgusunda gerçek dışı öğeler baskınken Defne'yi Beklerken, Darmadağın ve Denek E.E.E. adlı yapıtlarda bu durum görülmemektedir. Defne'yi Beklerken adlı yapıtta kurguda anlatılanların hepsi gerçek veya gerçeğe yakın olaylardır. Ece'nin anne-babasıyla sürekli kavga etmesi, babasının annesine şiddet uygulaması, en sonunda annesinin boşanma davası açması tamamen gerçek dünyada yaşanabilecek olaylardır. Darmadağın ve Denek E.E.E. adlı kitaplarda da aynı durum söz konusudur, gerçek dışı öğeler baskın değildir. Darmadağın adlı yapıtın kurgusunda anlatılanların hepsi gerçek veya gerçeğe yakın olaylardır. Denek E.E.E.'de de; kitabın ana kahramanlarından birinin yapay zekâlı bir robot olan YAZ'ın olması, bu robotun gerçek bir insan olan Ekim'e rüyalarında rehberlik etmesi, robotun insanlığın yarattığı sorunları çözmek, bu sorunlara dikkat çekmek için rüyasında bir insanı tutsak etmesi günümüzdeki bilimsel gelişmelere bakıldığında gerçekleşmesi mümkün olaylar olduğu söylenebilir.

Yapıtın kurgusunda gerçek düzlemin içine gizem dâhil edilme özelliğinin yalnızca Denek E.E.E.'de görüldüğü belirlenmiştir. Denek E.E.E.'de Ekim'in rüyalarına YAZ isimli bir robotun eşlik etmesi, bu rüyalarda Ekim'in gördüğü karakterlerin şifreli konuşmaları, Ekim'in rüyalarında tanıştığı kişilerin dünyadaki var olan sorunlara işaret eden karakterlerin olması, deneye gönüllü olarak katılan Ekim'in deney süresince gerçek ile rüya arasında bir hayat sürmesi bu duruma örnek verilebilir.

Yapıtta olağanüstü kurgunun mantıkla bütünleştirilmesi açısından Defne'yi Beklerken ve Darmadağın dışında diğer tüm yapıtlarda bu özelliğin görüldüğü belirlenmiştir. Küçük Cadı Şeroks'un, Büyük Kent'te, dayısı Gonci Usta ile tanışması buna örnek verilebilir. Aynı durum için Büyük Tuzak için de geçerlidir. Fare Pibo'nun konuşma yetisini kaybettikten sonra, Küçük Cadı Şeroks ile haberleşmek için, harf kartlarını kullanılması bu maddeye örnek verilebilir. Barış Odaları'nda ise şunlar örnek verilebilir: Küçük Cadı Şeroks ve yanındakiler Poturas tarafından tuzağa düşürülüp yer altında karanlık bir mağaraya hapsedildiğinde, Şeroks Büyücü Timma'nın verdiği sihirli karışımları kullanmak ister. Ancak karanlıktan göz gözü görmediği içi, hangi şişenin ne işe yaradığını anlamak zordur. Bir anda aklına Timma'nın "Fosforlu sarının güç, mor sıvının görünmezlik sağlar." bilgisi gelir ve fosforun karanlıkta

güneş işığı gibi parlaması özelliğinden yararlanarak doğru Őiřeyi, yani doğru büyüyü bulur. Bu bağlamda olağanüstü bir durum olan sihre mantıklı bir zm yolu bularak yazarın her ikisini bütünleştirdiği görülmektedir.

Yapıtların her birine bakıldığında, kurgu içinde anlık gelişmeler/ değişmeler yaşandığı görülmektedir. Bu yapıtlar arasından Tehlikeye 3 Yolculuk adlı yapıtta Büyücü Olbi'nin yanına bir gece küçük kara bir köpeğin gelmesi ve bu köpeğin sonrasına bir çocuğa dönüşmesi, Dev Arılar lkesi'nde Maji'nin Zoliran adamlarına yakalanması ve sarmaşıklarla hapsedilmesi, Maji'nin en çaresiz anında Büyücü Olbi'nin eski dostları Pigolalar tarafından kurtarılması, Kertenkeler Adası'nda Jini ve diğer kertenkeler tarafından adanın büyücüsü Zoliran'ın adamlarıyla iç birliği yapan Őama Kula'ya teslim edilecekken, Maji'nin anlattığı hikâye ile bundan vazgeçmeleri hatta Maji'ye Zoliran'ın oyununu bozması için yardım etmeleri örnek olarak verilebilir. Hatta aynı yapıtta karakterlerde gerçekten olağanüstüye geçişi anlatan bir başkalaşım da görülmektedir. Ancak diğer yapıtlarda anlık gelişme/değişme olmasına karşın bir başkalaşıma/değişime ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

Fantastik kurgu özelliklerinden bir diğeri olan ben ve sen izleklerinin i içe geçme yönüne hiçbir yapıtta rastlanmamıştır. Örneğin; Küçük Cadı Şeroks'a Prens Hortim tarafından yeni masallar bulma görevi verilmiştir ve bu görev üzerine kurulan kurguda bilinçaltının karanlık noktalarına temas eden hiçbir izleğe rastlanmamıştır. Dolayısıyla tüm yapıtlarda bilinç ve bilinçdışının temsiller arasında bir geçiş yoktur. Yani; kurguda sanrıları, saplantıları ve benliğimizin derinliklerini ele alan bir iz bulunmamaktadır.

Yapıtların tümünde, doruk noktanın en sona bırakıldığı söylenebilir. Örneğin; Kayıp Rüyacı'da "Ryabozan Kalse'yi glerinden faydalanmak için ikna edebilecek mi, Dört arkadaş arkadaşları Kalse'yi Ryabozan'ın elinden kurtarabilecekler mi, Ryabozan Hayaller lkesi'ni ele geçirebilecek mi?" sorularının yanıtları en sona bırakılmıştır. Defne'yi Beklerken'de "Defne, bir gün aniden evde, çalışma odasında aniden bayılır. Annesi, bunu fark eder. Acile kaldırılır. Acilde annesi eline nasıl geçtiğini hatırlamadığı kızının günlüğünü okur. Okudukça kızının yaşadığı zorbalıkları, sıkıntılarını öğrenir. Ancak günlüğün son sayfasında Defne "feci bir günden" bahseder ama günlüğüne onu yazmaz. "Defnenin günlüğüne yazmadığı o feci günde neler yaşanmıştır, Annesi Emel Hanım o günde yaşananları ğrenebilecek mi, Defne neden bayılmıştır ve iyileşecek mi, Mert Defne'nin günlüğüne yazmadığı feci günü, onun annesine anlatabilecek midir?" sorularının yanıtı en sona bırakılması bu duruma örnek verilebilir.

Yapıtların hiçbirinin olağanüstü ögeler aracılığıyla toplumsal sansrlere yer vermediği söylenebilir. Örneğin Küçük Şeroks'ta yazar, "masal-ocuk ilişkisini" ele almaktadır. İncelenen diğer yapıtlar da kurgu boyunca yaşanan olaylar zinciri, toplumsal kabullerin dışında olaylar ya da alışkanlıklar değildir. İşlenen konular, yapılandırılan kurgu toplumun değerleriyle çelişmeyen konulardır.

Yapıtların kurgu-okur etkileşimine ilişkin bulgular

Bu başlıkta fantastik kurgu-okur etkileşimi bağlamında, yapıtların okur (ocuğa rehberlik etme, Şaşkınlık yaratma, korku/ürperti/kararsızlık yaratma, Őiırsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırma), üzerinde etkileşimsel işlevlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda ölçütün 4., 7., 10., 12. ve 13. sorularından yararlanılmıştır.

Tablo 3. Yapıtların kurgu-okur etkileşimi

Kitaplar	4. soru: Yapıtın kurgusunda çocuğa rehberlik etme gibi işlevsel bir amaç var mıdır?	7. soru: Yapıtın kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıyor mu?	10. soru: Yapıtın genel atmosferi, okuru ürpertiyor mu?	12. soru: Yapıtın kurgusundaki gerçek-düş ikilemi, okurda kararsızlık yaratıyor mu? Eğer yaratıyorsa bu kararsızlık karakterlere nasıl yansıtılmıştır?	13. soru: Yapıt okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıyor mu?
Küçük Cadı Şeroks	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Büyük Tuzak	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Barış Odaları	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Tehlikeye 3 Yolculuk	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Kayıp Rüyalı	Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Defne'yi Beklerken	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Darmadağın	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Denek E.E.E.	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır

Yapıtların kurgusu çocuklara rehberlik etme açısından incelendiğinde yalnızca Denek E.E.E.'de böyle bir amacın olduğu söylenebilir. Yapıtın kurgusunda Ekim, evde eğitim aldığı için sosyal becerileri çok gelişmemiştir. Ancak ne anne-babası ne kendisi bunun pek farkında değildir. Deney sırasında rüyalarında karşılaştığı kişilerle iletişim kurmakta zorlanmıştır. Rüyadan uyandıktan sonra, rüya sırasındaki sorunları çözmek için çevresini tanımaya ve yeni arkadaşlar edinmeye başlamıştır. Aslında bir anlamda Ekim, gerçek dünyada var olan bireysel gelişim eksiklerine fantastik bir dünyada farkına varmış; sonrasında gerçek dünyada bu sorunları çözmeye çalışırken kendi bireysel gelişimini adım adım tamamlamıştır. Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk ve Kayıp Rüyalı'da kahramanın herhangi bir sorununu çözmek için gerçek dünyadan olağanüstü bir dünyaya yolculuk yapması, bu yolculuk sırasında sorunlarını çözmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Ayrıca yapıtlarda yaşananlar yalnızca düş dünyasında geçmektedir.

Yapıtların kurgusunda yer alan olağanüstülükler, çok bilindik bile olsa, okurda bir şaşkınlık yaratıp yaratmaması açısından incelendiğinde Defne'yi Beklerken ve Darmadağın dışındaki kitapların kurgusundaki olağanüstülüklerin okurda bir şaşkınlık yarattığı saptanmıştır. Örneğin; Büyük Tuzak'ta "Sözcüklerin Masalı" kitabının bir fare tarafından yenmesi ile lanetin başlaması, Prens Foreri'nin doğruyu söyleyen kitabı sayesinde aklındaki sorulara yanıt alması, Yaşlı Masalcı Lutta'nın sözcüklerini büyü yoluyla Şeroks'a aktarması, Gizemli Oda'nın duvarlarının silindikçe kapının belirmesi bu duruma örnek verilebilir. Barış Odaları'nda Prens Hortim'i aramaya çıkan Küçük Cadı Şeroks'a, Masallar Ülkesi'nin büyücüsü Timma'nın "görünmezlik ve güç" büyülerini içeren iki küçük şişe vermesi, bunların yer altı mağarasından çıkarken kullanılması ve bu büyülerin işe yaraması da verilebilecek örnekler arasındadır.

Yapıtların genel atmosferi açısından Defne'yi Beklerken, Darmadağın ve Denek E.E.E. dışındaki yapıtların okuru ürpetteği söylenebilir. Örneğin; Büyük Tuzak'ta Masallar Ülkesi'nde Prens Hortim dâhil herkesin konuşma sırasında yaygın olarak kullandığı sözcükleri tuhaf bir biçimde unutmaya başlaması ve bunun gün geçtikçe artması, Masallar Ülkesi'ndeki insanların geleneksel bayramlarında çığlık atmaya başlamaları okurda ürperti yaratacak niteliktedir.

Okurda şiirsel ve alegorik okumaları reddeden bir izlenim uyandırıp uyandırmaması açısından yapıtlar incelendiğinde ise her birinin şiirsel ve alegorik okumalara açık olduğu saptanmıştır. Küçük Cadı Şeroks'ta Tilon'un arkadaşı Yetsi'yi, Cadı Menra'dan elinden kurtarmak için yaptıkları okuru hemen alegorik okumaya yönlendirdiği söylenebilir. Yine Büyük Tuzak'ta da kurgu iyi ile kötülerin mücadelesi üzerine kurulmuştur. Prens Milla, kötülerin temsilcisi; Prens Hortim, Küçük Cadı Şeroks, Yaşlı Masalçı Lutta, Masallar Ülkesi'nin eski tarihçisi Puara iyilerin temsilcisidir. Kurgunun sonunda iyiler kazanır, kötüler kaybeder. Barış Odaları, Tehlike'ye 3 Yolculuk ve Kayıp Rüyacı'da da benzer okumalar yapılabilmektedir. Defne'yi Beklerken'de Defne, aile içi iletişimsizlikten dolayı okulda akran zorbalığına maruz kalan birçok öğrencinin simgesidir. Defne'nin anne-babası da çocuğuna derslerinden başka bir şey sormayan birçok anne-babayı temsil etmektedir. Darmadağın'da Ece'nin annesi, ablası ve kendisi sorunlu bir ailede baba şiddetine maruz kalan birçok gencin simgesidir. Ece'nin annesi eşinden gördüğü şiddeti sürekli hoş gören, bu durumdan şikâyetçi olmayan birçok kadını temsil etmektedir. Denek E.E.E.'de Ekim, evde eğitim alan asosyal kişileri temsil etmektedir. Okulda eğitim alan Rüya, Kaan ve Damla sosyal becerileri gelişmiş kişilerin simgesidir.

Sonuç ve tartışma

Aslı Der'in tüm yapıtları, fantastik ögeler açısından incelendiğinde, 8 kitabından sadece ikisinin fantastiğin sınırları içerisine giremediği, 6 kitabının ise fantastik ögeler taşıyan çocuk edebiyatı ürünü olduğu görölmüştür. Bu bulgu aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4. FYÖ'ye göre Aslı Der'in yapıtlarının fantastik durumu

Yapıt Adları	Nikolejeva'ya Göre	Steinmetz'e Göre	Todorov'a Göre
Küçük Cadı Şeroks	+	+	-
Büyük Tuzak	+	+	-
Barış Odaları	+	+	-
Tehliye 3 Yolculuk	+	+	-
Kayıp Rüyacı	+	+	-
Defne'yi Beklerken	-	-	-
Darmadağın	-	-	-
Denek E.E.E.	+	+	-

Yapıtları fantastik ögeler açısından incelemede kullanılan, araştırma süresince geliştirilen FYÖ'ye göre yapıtların incelenmesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Aslı Der'in "Defne'yi Beklerken ve Darmadağın" adlı kitapları, gerçek düzlemde kurgulanmış yapıtlar olduğu için gerçekçi çocuk yazının ürünleri olduğu ve fantastiğin sınırları içerisinde olmadığı belirlenmiştir. Yazarın altı kitabının -Küçük Cadı Şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Denek E.E.E.- fantastik nitelikler taşıdığı görülmüştür. Yine yazarın bu altı kitabından, Küçük Cadı Şeroks, Nikolejeva'nın "gerçek-düş dünyası" ilişkisini temel alan sınıflamasına göre çevrimsel ilişkiyi örnekler nitelikte olduğu; "Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı" adlı yapıtların çizgisel ilişkiyi; "Denek E.E.E" nin ise sarmal ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olduğu belirlenmiştir.

Yazarın sözü edilen altı kitabının, Steinmetz'in fantastik ölçütlerine göre fantastik ögeler taşıdığı da elde edilen sonuçlar arasındadır. "Denek E.E.E." adlı yapıt, Steinmetz'in görüşüne göre çağdaş fantastiği (periler, cadılar yerine virüslerin, yapay zekâların kahraman olarak yer aldığı fantastik) örnekler niteliktedir. Diğer beş kitap ise klasik fantastiğin özelliklerini taşımaktadır.

Aslı Der'in yapıtları Todorov'un fantastik ölçütleri açısından incelendiğinde, bu yapıtların hiçbir şekilde fantastiğin sınırları içerisinde yer almadığı belirlenmiştir. Steinmetz'e (2006, s.21) göre "sınırlarını çizdiği anlamda, bugün yayımlanan yapıtların fantastiğin sınırları içerisinde yer almasının olanaksız olduğu söylenebilir. Ancak bu Todorov'un fantastik konusundaki yaklaşımın temelsiz, önemsiz olduğuna anlamına gelmez. "Todorov'un fantastik konusundaki "katı ve belirsiz tanımlamaları" (Steinmetz, 2006, s.21) bağlamında, Aslı Der'in yapıtlarının Todorov'a göre, fantastiğin sınırları içerisinde yer almaması olağan bir sonuçtur. Moran'a (2007, s.60) göre Todorov' un 'fantastik' dediği yani sona kadar kararsızlık sergileyen türe Türk edebiyatında rastlanmamakta; ayrıca günümüz dünya ve Türk edebiyatında yazılan kimi fantastik romanlara Todorov' un sisteminde yer bulunmamaktadır. Bu durumda Moran (2007), fantastik terimini geniş anlamda kullanmanın daha uygun olacağını belirtmiştir. Fantastik edebiyat konusunda Steinmetz, Todorov'a göre daha esnek, sınırları geniş bir alan çizer.

Steinmetz'e (2017, s.141-143) göre fantastik bugün ölmemiştir; yalnızca çağdaş bir hâle bürünmüştür. "Peri, cin, hayalet, dev öyküleri" yerini "kurt adam, klonlanmış insanlar, yarı insan-yarı uzaylıların" bulunduğu kurgulara bırakmıştır. Böylece klasik anlamda fantastik çağdaş fantastikle kol kola birlikte aynı çağda yürümektedir (Steinmetz, 2017, s.141-143). Hem klasik hem de çağdaş fantastiği örnekleyen niteliğiyle Aslı Der'in yapıtlarının Steinmetz'in ölçütlerine göre, fantastiğe daha yakın olduğu söylenebilir. Sözelimi, yazarın "Küçük Cadı Şeroks" adlı yapıtı kurgusu itibarıyla alışılmış bir öyküdür. Çünkü yapıtın başkışisi olan "Şeroks" bir cadıdır. Kurgu boyunca, olağanüstü engelleri olağanüstü güçlerle aşar. Kötüler kaybeder, iyiler kazanır. Bu anlamda, bu yapıt, Steinmetz'in klâsik fantastiğine örnek olarak verilebilir. Diğer tarafta, yazarın "Denek E.E.E" adlı yapıtı ise "çağdaş fantastik" türünü örnekler niteliktedir.

Fantastik konusunda, önemli çalışmaları olan, Nikolajava ise fantastiğe "düş-gerçek" arasındaki ilişki açısından bakar. Sarmal ilişki tipini örnekleyen, fantastik türde yazılmış çok az yapıt vardır (Dilidüzgün, 2018, s.47-48). Buna karşın Aslı Der'in yapıtları çizgisel, çevrimsel ve sarmal ilişkiyi yansıtan nitelikleriyle alanyazındaki bu azlığı karşılar niteliktedir. Örneğin; Denek E.E.E., sarmal ilişkiyi örnekleyen bir yapıt olarak öne çıkmaktadır.

Dilidüzgün' e (2018, s.45) göre, "Yetişkinler için üretilen kitaplar arasında fantastik türde kitapların yaygın olmasına karşın, bazı çeviri yapıtları saymazsak, Türk çocuk yazınında, fantastik çocuk kitapları henüz çok yenidir." Kartal'a (2007, s.49-50) göre, Türk çocuk edebiyatında, fantastik çocuk edebiyatı kavramı, 1980'lerden günümüze kadar olan dönemde oluşmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra özellikle bilimkurgu yapıtların sayısında gözle görülür bir artış gözlemlenir. Fantastik çocuk edebiyatının ülkemizde gelişimine katkı sağlayan en önemli yazar, Gülten Dayıoğlu'dur. Hidayet Karakuş, Ayla Kutlu, Hüseyin Yurttaş fantastik çocuk edebiyatı alanında kitaplar yazan yazarlarımızdandır. Aslı Der, "Küçük Cadı şeroks (2001), Tehlikeye 3 Yolculuk (2003), Büyük Tuzak (2007)" adlı yapıtlarıyla fantastik çocuk edebiyatının temsilcilerinden biri olur. Der, Küçük Cadı şeroks serisinde anadilinin önemini vurgulayarak fantastik kitaplarının yazılış amacının yalnızca çocukları eğlendirmek olmadığını kanıtlar. Bunların yanında Dinçer Sümer, Erhan Bener, Aytül Akal, Ayla Kutlu, Aslı Der Fatih Erdoğan, Tuncel Altınköprü, Zeyyat Seimoğlu, Ayla Çınaroğlu, Hakkı Özkan, Erol Büyükmeriç, Ülkü Tamer, Ahmet Tural, Bilgin Adalı fantastik çocuk edebiyatı alanında yapıtlar üreten yazarlar arasındadır (Asutay, 2014; Kartal, 2007). Bu araştırma ile yapılan araştırmanın sonuçları, Aslı Der'in fantastik çocuk edebiyatı alanında kitaplar üreten bir yazar olduğu noktasında örtüşmektedir.

Çocuk edebiyatı alanı yapıtlarında, fantastik yapıtların arttığı göz önünde bulundurulduğunda fantastik yapıt ölçütlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Fantastik konusunda birçok bakış açısı olmasına karşın bu araştırmada geliştirilen bu ölçüt (FYÖ) fantastik ögeler açısından belli sınırlar çizerken bu sınırların fantastikle ilgili tüm bakış açılarını kapsamamaktadır. FYÖ; Todorov, Steinmetz ve Nikolajava'nın fantastik tanımlarının kılavuzluğunda oluşturulmuştur. Bu ölçütle fantastik çocuk yazını değerlendirilmesinde alanyazındaki araştırmacılara katkı sağlayacağı, yapılacak incelemelerle bu ölçütlerin zenginleştirileceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak, yazarın fantastik ögeler içeren kitapları (Küçük Cadı şeroks, Büyük Tuzak, Barış Odaları, Tehlikeye 3 Yolculuk, Kayıp Rüyacı, Denek E.E.E.) fantastik kurguları daha çok yeğleyen ve seven çocuklara önerilmekle birlikte okuma kültürü ve sevgisi kazandırma açısından da bu kitapların öne çıktığı söylenebilir. Karakter seçimi, kurgu, gerçekte ilişkisi, çatışma ve çözüm yollarının yanı sıra yaşama ve insana dönük duyarlılık kazandırma açısından da salık verilmesi gereken kitaplar arasındadır. Yazarın "Büyük Tuzak" adlı yapıtında yer alan "Sözcüklerin Masalı" metni; "Barış Odaları" adlı yapıtında yer alan "Vicdanın Sesi" adlı metinler, ele aldığı konu-izlek açısından Türkçe dersinde okutulmak üzere ders kitaplarında yer alabilir. Ayrıca Defne'yi Beklerken ve Darmadağın adlı yapıtlar da yaşam gerçekliğini çocuk gözünden sergilemesi açısından önemli kitaplar arasındadır.

Kaynakça

- Alihalil, E. (2015). *Christine Nöstlinger`in Ilse ist Weg ve Aslı Der`in Defne`yi Beklerken yapıtlarında anne-kız ilişkisinin pedagojik eleştirisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Altınkaya Nergis, D. ve Uğur Aslankabaklı, G. (2015). "Oz Büyücüsü" örneğinde fantastik çocuk kitabı çevirisi üzerine. *Diyalog*, 1, 68-84.
- Asutay, H. (2014). Çocuk ve gençlik yazınında fantastik kavramı. *Türk Dili Dergisi*, 756, 642-652.
- Baki, Y. (2021). Alev Saçlı Çocuk Adlı yapıtın fantastik unsurlar açısından incelenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi – ÇEDED*, 4(2), 220-240. Doi numarası: 10.47935/ceded.951785
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8-14.

- Bozkaplan İ. D. (2010). *1990-2008 arası çocuk edebiyatımızda fantastik ve bilim kurgu romanlar üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Clute, J., & Grant, J. (Eds.). (1999). *The encyclopedia of fantasy*. Macmillan.
- Crabtree, B. F., & Miller, W. L. (1999). *Doing qualitative research*. Sage Publications. Thousand Oaks, CA.
- Dilidüzgün, S. (2012). Fantastik çocuk kitaplarında fantastik öğeleri belirleyen etmenler. S. Sever (Yay. Haz.). *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 05-07 Ekim 2011* içinde (s.607-612). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını-yazın eğitime atılan ilk adım*. (3.baskı). İzmir : Tudem Yayınları.
- Ertekin, A. (2013). *Fantastik yazın*. (1. baskı). Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Ertem, C. (2006). *Fantastik Edebiyat ve Tekinsizlik Edebiyatı Kavramı Üzerine*. Akşit Göktürk" ü Anma Toplantısı: Yazın ve Çeviride Fantastik, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 11-23.
- Guin, U. L. (2006). *Kadınlar rüyalar ejderhalar*. İstanbul : Metis.
- Harms, J.M. (1975). Children's responses to fantasy in literature. *Language Arts*, 52(7), 942-946.
- Hatipoğlu, T. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında fantastik öge içeren metinlerin varlığı ve işleniş şekli*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Jackson, R. (2000). *Fantasy: Literature of Subversion*. New York: Routledge.
- Kartal, S. G. (2007). *Cumhuriyet dönemi Türk çocuk roman ve hikâyelerinde fantastik öğeler (1923-1960)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayadibi, N. (2012). Ash Der' in "Büyük Tuzak" adlı eserinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi. S. Sever (Yay. Haz.). *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 05-07 Ekim 2011* içinde (s.393-393). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Lukens, R. J., Smith, J.J. & Coffel, C. M (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (Çev. C. Pamay). İstanbul : Erdem.
- Merriam, S. B., and Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Moran, B. (2004). *Türk romanına eleştirel bir bakış* (3. Baskı). İstanbul : İletişim .
- Neydim, N. (2003). *Fantastik çocuk edebiyatı yazınsallığa açılan bir kapı mı yoksa bir tehlike mi?*. Dünya Kitap. <https://gunisigikitapligi.com/haber/fantastik-cocuk-edebiyati-uzerine>. (Erişim Tarihi:22.05.2021).
- Özbaşı, S. (2020). Fatih Erdoğan'ın kitaplarında fantastik öğeler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(1), 89-104.
- Özdemir, M. ve Hatipoğlu, T. (2019). 2006, 2015 ve 2018 Türkçe öğretim programlarının fantastik öğeler açısından incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 37-46.
- Özkan, M. (2019). Ash Der'in çocuk kitaplarında değerler eğitimi ve eserlerin Türkçe öğretimine katkısı. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özlük, N. (2010). *Türk edebiyatında fantastik roman*, (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). London: Sage Publications, Inc.
- Piaget, J. (2013). *Çocuğun gözüyle dünya*. (Çev. İ. Yerguz) (3. Baskı). Ankara : Dost Kitabevi.
- Prasannan, M. (2018). Fantasy literature and Tolkien's theory on fantasies. *Epitome : International Journal of Multidisciplinary Research*, 4(4), 15-24.
- Rabkin, E. S. (Ed.). (1979). *Fantastic worlds: myths, tales, and stories*. Oxford University Press.
- Sertkaya, O. F. (2012). Etimoloji Nedir Ne Değildir: İsimden İsim Yapan +ay / +ey Eki Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19/1, 43-72.
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat* (3. Baskı). Ankara : Kök .
- Steinmetz, J. L. (2006) *Fantastik edebiyat* (Çev. H.F.Nemli). Ankara : Dost Kitabevi.
- Todorov, T. (2004). *Fantastik- edebî türe yapısal bir yaklaşım* (Çev. N. Öztokat). İstanbul: Metis Yayınları.
- Tunç, A. ve Akın, E. (2020). Miyase Sertbarut'un çocuk kitaplarında fantastik kurgu. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 45- 53.
- White, D. R. (1998). *A century of Welsh myth in children's literature*. London : Greenwood Press.
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (11.baskı). Seçkin.